Archwilio Cymru
Audit Wales

24 Heol y Gadeirlan / 24 Cathedral Road
Caerdydd
CF11 9LJ
Tel / Ffôn: 029 2032 0500
Fax / Ffacs: 029 2032 0600
Textphone / Ffôn testun: 029 2032 0660
info@audit.wales / post@archwilio.cymru
www.audit.wales / www.archwilio.cymru

Dylan Williams
Prif Weithredwr
Cyngor Sir Ynys Môn
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

Cyfeirnod: 3187A2022

Dyddiad cyhoeddi: Hydref 2022

Annwyl Dylan

Trefniadau ar gyfer ymateb i Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

Yr hyn a wnaethom

Cynhaliwyd asesiad o gynnydd y Cyngor wrth ymateb i ofynion allweddol Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 rhwng mis Ebrill a mis Awst 2022. Casglwyd ein tystiolaeth drwy adolygu dogfennau a chynnal cyfweliadau. Gwnaethom hefyd ddefnyddio canfyddiadau perthnasol o'n gwaith parhaus a diweddar arall yn y Cyngor. Roedd ein gwaith yn edrych ar y trefniadau yr oedd y Cyngor yn eu rhoi ar waith wrth ymateb i'r Ddeddf. Nid asesiad o effeithiolrwydd y trefniadau hyn oedd y gwaith.

Yr hyn ddaethom o hyd iddo

Mae'r Cyngor wedi drafftio ei hunanasesiad blynyddol cyntaf a bydd yn ei gyflwyno mewn cyfarfod o'r Cyngor llawn yn ystod hydref 2022. Nid yw'r Cyngor wedi cadarnhau eto ei gynlluniau ar gyfer cwblhau asesiad perfformiad y panel allanol, ond mae'n credu y bydd yn digwydd yn ail hanner tymor y Cyngor hwn

- Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i gynghorau Cymru gwblhau hunanasesiad blynyddol o'u perfformiad. Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi drafftio ei hunanasesiad

blynyddol cyntaf yn edrych ar berfformiad 2021-22. Mae wedi ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ac i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym mis Gorffennaf 2022. Pan fydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi adolygu'r hunanasesiad i gytuno ar y cynnwys neu gynnig gwelliannau, bydd y Pwyllgor wedyn yn ei gyflwyno i'r Cyngor llawn yn ystod hydref 2022.

- Mae gan hunanasesiad y Cyngor dri phrif gategori - rheoli perfformiad; defnyddio adnoddau; a rheoli risg. Mae gan bob un o'r tri chategori hyn dri is-gategori:

Rheoli Perfformiad	Adrodd ar Berfformiad
	Gwasanaeth Cwsmeriaid
	Llywodraethu a Chydymffurfio
Defnyddio Adnoddau	Datblygu'r Gweithlu a Rheoli Pobl
	Darparu Adnoddau
	Cydweithio ac Integreiddio
Rheoli Risg	Adroddiadau rheoleiddio allanol/mewnbwn gan gymheiriaid
	Archwilio Mewnol
	Diogelu Corfforaethol

- Er mwyn cwblhau'r hunanasesiad cyffredinol, gwnaeth pob un o naw gwasanaeth y Cyngor gwblhau hunanasesiad.
    - Yn gyntaf, rhoddwyd sgôr am eu perfformiad o’i gymharu â’r naw is-gategori gan ddefnyddio graddfa pedwar pwynt o ardderchog, da, digonol, ac anfoddhaol.
    - Yn ail, rhoddwyd sgôr am eu rhagolygon ar gyfer gwella yn y dyfodol gan ddefnyddio ail raddfa pedwar pwynt o ardderchog, da, digonol, ac anfoddhaol.
- Ar gyfer pob gwasanaeth, plotiodd y Cyngor ganlyniadau ei hunanasesiad yn weledol o’u cymharu â’i obaith o wella yn y dyfodol mewn matrics dau-wrth-ddau.
- Mae'r Ddeddf hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i gynnal asesiad perfformiad gan banel allanol unwaith yn ystod y cyfnod rhwng dau etholiad cyffredin, olynol. Nid yw'r Cyngor wedi gwneud penderfyniad ffurfiol ynglŷn â phryd y bydd asesiad y panel allanol yn digwydd. Mae'r asesiad yn debygol o fod yn ystod ail hanner tymor y Cyngor hwn. Dywedodd y Cyngor wrthym ei fod yn bwriadu creu tîm o swyddogion o fewn yr adnoddau presennol er mwyn casglu gwybodaeth a chefnogi'r Panel cyn ac yn ystod yr asesiad.

Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn drafftio ei Strategaeth Cyfranogi, ond nid yw'r gwaith wedi dechrau ar ddiwygio'r Cynllun Deisebau eto

- Mae Cynllun Gweithredu Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) y Cyngor yn nodi'r tasgau y mae'n bwriadu eu cyflawni i greu Strategaeth Cyfranogi a diwygio ei

Gynllun Deisebau. Rheolwr Cynllunio Busnes, Rhaglenni a Pherfformiad y Cyngor sy'n arwain yr elfen yma o'r Ddeddf i'r Cyngor.

- Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn drafftio ei Strategaeth Cyfranogi.
- Mae Cynllun Gweithredu Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) y Cyngor yn dweud nad yw'r gwaith o ailystyried a diwygio'r Cynllun Deisebau wedi dechrau eto. Dywedodd y Cyngor wrthym y bydd angen cefnogaeth allanol i gwblhau'r gwaith hwn oherwydd problemau capasiti oherwydd swyddi gwag staff. Mae wedi gofyn am gymorth gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru.
- Dywedodd y Cyngor wrthym ei fod yn bwriadu ailsefydlu ei Fwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori. Bydd rhaglen waith y Bwrdd yn cymryd rhan yn unol ag Egwyddor Datblygu Cynaliadwy Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru).

Mae'r Cyngor wedi penodi pedwar aelod lleyg ac wyth aelod etholedig i'w Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio newydd ac mae'n bwriadu cynnal hunanasesiad ansoddol o berfformiad y Pwyllgor yn 2022-23

- Dan y trefniadau newydd, mae 12 aelod ar Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r Cyngor sy'n cynnwys wyth aelod etholedig a phedwar aelod lleyg.
- Ym mis Ebrill 2022, cymeradwyodd y Cyngor benodiad tri aelod lleyg newydd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Cymeradwyodd hefyd barhad yr aelod lleyg presennol am ail dymor o bum mlynedd, gan ddod â chyfanswm yr aelodau lleyg i bedwar.
- Cymeradwyodd y Cyngor newidiadau i'r Cyfansoddiad a Chylch Gwaith y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn unol â'r Ddeddf.
- Mae'r Cyngor wedi darparu hyfforddiant penodol i aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym mis Mehefin 2022. Hwylusodd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru hyfforddiant gan edrych ar swyddogaethau a chyfrifoldebau aelodau'r Pwyllgor.
- Dywedodd y Cyngor ei fod yn bwriadu cynnal hunanasesiad ansoddol yn ystod 2022-23, gan gasglu adborth aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r rheiny sy'n gweithio'n agos gyda'r Pwyllgor. Amcanion y Cyngor ar gyfer yr asesiad hwn yw deall sut mae'r Pwyllgor yn perfformio a nodi meysydd ar gyfer datblygu a hyfforddiant i aelodau yn y dyfodol.

Cyfarfu Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru (CJC) am y tro cyntaf ym mis Ionawr 2022. Nod y chwe chyngor cyfansoddol yw trosglwyddo swyddogaethau Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru i is-bwyllgor grymusol y CJC. Ymhlith y buddion mae symleiddio llywodraethu ac osgoi dyblygu rhwng y ddau gorff

- Cyflwynodd Llywodraeth Cymru reoliadau ar 17 Mawrth 2021 i greu pedwar Cyd-bwyllgor Corfforedig ledled Cymru. Sefydlodd y cyrff cyfansoddol Gydbwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru (NWCJC) ar 1 Ebrill 2021. Daeth swyddogaethau cychwynnol y NWCJC i rym ar 30 Mehefin 2022. Mae Cyngor Gwynedd, fel

Awdurdod Cynnal Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru (NWEAB), yn arwain ar brosiect i ymateb i'r drefn newydd hon, 'Cydweithio Prif Gynghorau'.

- Y partneriaid sy'n rhan o'r pwyllgor hwn yw:
    - Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy
    - Cyngor Bwrdeistref Sirol Sir Ddinbych
    - Cyngor Bwrdeistref Sirol Sir y Fflint
    - Cyngor Gwynedd
    - Cyngor Sir Ynys Môn
    - Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam
    - Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri
- Cytunodd y chwe chyngor cyfansoddol y dylai'r NWCJC barhau â'r cyfeiriad a sefydlwyd gan yr NWEAB. Cyflwynodd y cyrff cyfansoddol adroddiad ym mis Ionawr 2022 i'w Cabinetau/Byrddau Gweithredol yn argymell trosglwyddo swyddogaethau'r NWEAB drwy gytundeb dirprwyo i is-bwyllgor grymusol y NWCJC. Mae'r model arfaethedig yn gweld Is-bwyllgor Bwrdd Uchelgais Economaidd yn adrodd i'r NWCJC. Cynigiwyd y newid hwn i gyflawni model llywodraethu symlach ac osgoi unrhyw ddyblygu rhwng y ddau gorff.
- Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn aros ar ganllawiau a rheoliadau ar faterion megis craffu, pwerau benthyg, a statws TAW i ddatblygu gwaith y NWCJC ymhellach.

Nid oes gan y Cyngor gynlluniau ar unwaith i ddefnyddio Pŵer Cymhwysedd Cyffredinol fel y nodir yn y Ddeddf, ond mae wedi nodi'r angen i hyfforddi swyddogion a rhoi arweiniad

- Dywedodd y Cyngor wrthym nad oedd ganddo gynlluniau ar unwaith i ddefnyddio Pŵer Cymhwysedd Cyffredinol fel y nodir yn y Ddeddf.
- Mae Cynllun Gweithredu Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 y Cyngor yn dweud y bydd yn aros i weld y Rheoliadau cyn ystyried ymhellach ond efallai y bydd angen penderfynu ar y camau sy'n ofynnol i ymgorffori'r Pŵer fel rhan o fusnes gweithredol yn ôl yr arfer.
- Mae'r Cyngor wedi nodi'r angen i ddarparu hyfforddiant ac arweiniad i'w swyddogion ar y Pŵer, ond nid yw wedi cynllunio'r gwaith yma hyd yn hyn.

Casgliad

Mae'r Cyngor yn gwneud cynnydd da wrth ddatblygu ei drefniadau i fodloni gofynion Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021. Mae gwaith pellach i'w wneud gan gynnwys:

- cadarnhau a gweithredu ei gynlluniau ar gyfer cwblhau asesiad perfformiad y panel allanol
- cwblhau'r broses o baratoi a mabwysiadu Strategaeth Cyfranogi
- diwygio ei Gynllun Deisebau
- darparu hyfforddiant ac arweiniad i swyddogion ar Bŵer Cymhwysedd Cyffredinol

- ar lefel rhanbarthol Gogledd Cymru, cadarnhau'r trefniadau craffu, pwerau benthyg a statws TAW y Cyd-bwyllgor Corfforedig

Yn gywir

Alan Hughes

Arweinydd Archwilio